Чернєй Володимир Васильович,
ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПОСИЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ РЕЙДЕРСТВУ

Завданнями сучасного громадянського суспільства є продовження розбудови України як демократичної та правової держави, утвердження принципів справедливості й верховенства права, спрямованих на забезпечення захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Попри задекларовані в ст. 41 Конституції України непорушне право приватної власності, упродовж останніх років у державі спостерігається тенденція до збільшення кількості вчинених кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, що охоплені терміном «рейдерство». Така ситуація пов'язана з проведенням реформи системи державних реєстрів, унаслідок якої нотаріуси й державні реєстратори отримали широкий доступ до реєстрів, більша частина послуг реєстрації перейшла в режим онлайн, стала доступнішою для громадян і бізнесу. Водночас в Україні значно збільшилася кількість випадків «рейдерського» захоплення підприємств і нерухомості через маніпуляції з державними реєстрами.

До категорії «рейдерських» належать кримінальні правопорушення, передбачені ст. 200 Кримінального кодексу (КК) України «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення», ст. 205-1 «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців», ст. 206-2 «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації», ст. 223-1 «Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів», ст. 224 КК України «Виготовлення, збут та використання підроблених цінних паперів (крім державних цінних паперів)».

Суспільна небезпечність таких кримінальних правопорушень вирізняється надзвичайно високим рівнем спричиненої шкоди як фізичним, так і юридичним особам, негативно позначається не лише на матеріальному становищі громадян, а й на інвестиційному кліматі в державі загалом. Отже, вчинення зазначених кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є одним із факторів, який стримує економічне зростання України. Ця теза стосується передусім випадків вчинення «рейдерських» кримінальних

правопорушень із залученням службових осіб (шляхом підроблення правовстановлювальних документів на майно, судових рішень, протоколів тощо). Часто рейдерські дії, пов'язані з незаконною зміною керівника юридичної особи, супроводжуються підписанням недобросовісною особою офіційних документів. Такі факти нівелюють винятковість суспільного статусу відповідних осіб і значення документів, що видають від імені держави.

Саме тому у Верховній Раді України триває активна робота щодо посилення відповідальності, зокрема кримінальної, за різні вияви рейдерських діянь. Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» забезпечили усунення основних та очевидних недоліків чинного законодавства, що зумовлювали актуальність проблеми рейдерства в Україні.

Однак механізм протидії рейдерству потребує подальшого вдосконалення. У Верховній Раді України зареєстровано кілька законопроєктів, спрямованих на запровадження низки антирейдерських заходів і дієвих механізмів запобігання протиправному захопленню підприємств, незаконному заволодінню нерухомим майном, забезпечення реалізації на рівні національного законодавства пропорційності й індивідуального характеру покарань, що призначають за вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із рейдерством, шляхом посилення кримінальної відповідальності за окремі їх види, а також створення нових антирейдерських інструментів.

На забезпечення зазначених ідей спрямовано такі проєкти законів України: «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму протидії рейдерству», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо посилення відповідальності за окремі кримінальні та адміністративні правопорушення у сфері господарської діяльності, службової діяльності, діяльності осіб, що надають публічні послуги та кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності», «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за протиправне заволодіння майном)».

Прийняття таких законопроєктів сприятиме:

– забезпеченню повноти й чіткості правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із реалізацією фізичними та юридичними особами майнових і немайнових прав, надаючи можливість належно врегулювати дотримання основних аспектів принципу верховенства права, зокрема якості закону й

індивідуального характеру покарання в окремих нормах національного законодавства;

– реалізації принципу пропорційності обмеження прав і свобод як однієї зі складових принципу верховенства права на правозастосовному рівні та спрощенню їх практичного застосування в сучасних реаліях, з огляду на конкретизацію кримінальних правопорушень;

– оптимізуванню повноважень Міністерства юстиції України щодо оперативної зупинки розпочатого рейдерського захоплення, блокування штучно створеної фігури добросовісного набувача й забезпечення належного виконання прийнятого за результатами розгляду скарги рішення;

– удосконаленню процедури розгляду скарг, усуненню положень, які давали змогу недобросовісним особам блокувати розгляд скарг Міністерством юстиції України, запровадженню обов'язковості оприлюднення прийнятих Міністерством юстиції України рішень на офіційному вебсайті;

– збереженню за Міністерством юстиції України контрольних функцій та повноважень щодо розгляду скарг, нормативного регулювання діяльності Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, видачі й анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;

– запровадженню електронного нотаріату, складовими якого мають бути електронний нотаріальний архів, електронний реєстр нотаріальних дій та електронне робоче місце нотаріуса;

– удосконаленню кримінальної відповідальності шляхом встановлення належної її диференціації за критерієм розміру шкоди, яку було завдано вчиненням кримінального правопорушення у сфері господарської діяльності, пов'язаного з рейдерством.

Науковці, практичні працівники правоохоронних органів, суб'єкти законодавчої ініціативи постійно здійснюють пошук прогресивних і дієвих способів протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, зокрема і шляхом внесення змін до КК України. Ми переконані, що запровадження низки змін до чинного законодавства задля посилення протидії рейдерству є необхідним й обґрунтованим заходом, адже процес законотворення триває.